

Bouwen aan Vertrouwen

Herijking Diepe Plassen-beleid

projectnummer 0466985.100
definitief
22 juni 2022

Bouwen aan Vertrouwen

Herijking Diepe Plassen-beleid

projectnummer 0466985.100

definitief 01 revisie 01
22 juni 2022

Auteurs

Harm Warris
Geert Roovers

Opdrachtgever

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag

Gecontroleerd:

Gijsbert Schuur

datum	beschrijving	vrijgave
22 juni 2022	definitief	Gijsbert Schuur

Inhoudsopgave

Blz.

1	Introductie	1
1.1	Diepe plassen en ‘verondieping’	1
1.2	Aanleiding en onderzoekopdracht	1
1.3	Onderzoeksaanpak	2
1.4	Leeswijzer	2
2	Huidige situatie	3
2.1	Inleiding	3
2.2	Beeld van de omvang	3
2.3	Wettelijk kader en huidig beleid	4
2.4	Proces van ontgronding en verondieping	5
2.5	Stakeholders en relevante wet- en regelgeving	7
2.6	Studies en onderzoeken	7
2.6.1	Onderzoek naar objectieve ecologische criteria (2018-2022)	7
2.6.2	Rapport Kijken ‘Kleine korrels, grote discussie’ (2020)	7
2.6.3	Kwalibo-stelsel	8
3	Onderzoeksresultaten en bouwstenen voor beleid	9
3.1	Inleiding	9
3.2	Nut en noodzaak van verondiepen	9
3.2.1	Standpunten en dilemma’s	9
3.2.2	Bouwstenen voor beleid	10
3.3	Governance – regie op de keten	10
3.3.1	Standpunten en dilemma’s	10
3.3.2	Bouwstenen voor beleid	11
3.4	Natuur	11
3.4.1	Standpunten en dilemma’s	11
3.4.2	Bouwstenen voor beleid	12
3.5	Wet- en regelgeving	12
3.5.1	Standpunten en dilemma’s	12
3.5.2	Bouwstenen voor beleid	13
3.6	Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)	13
3.6.1	Standpunten en dilemma’s	13
3.6.2	Bouwstenen voor beleid	14
3.7	Rol van de markt	15
3.7.1	Standpunten en dilemma’s	15
3.7.2	Bouwstenen voor beleid	15

4	Handelingsperspectief onder de Omgevingswet	16
4.1	Introductie	16
4.2	Betekenis van de Omgevingswet voor Verondieping	16
4.3	Handelingsperspectief overheden onder de Omgevingswet	16
4.4	Kansen en risico's van de Omgevingswet voor verondiepen	17
5	Samenvatting en reflectie	19
5.1	Samenvatting	19
5.2	Reflectie	20

Bijlage 1 Overzicht van betrokkenen bij het onderzoek

Bijlage 2 Impact van de Omgevingswet

Bijlage 3 Bronnen

1 Introductie

1.1 Diepe plassen en ‘verondieping’

Diepe plassen ontstaan veelal na het winnen van zand en grind. Deze primaire bouwgrondstoffen worden onder andere gebruikt voor woningbouw en de aanleg van infrastructuur. Na het winnen van zand en grind kunnen diepe plassen worden verondiept voor een herinrichting, natuurontwikkeling of de wijziging van de gebruiksfunctie van een diepe plas, zoals recreatie. Voor het verondiepen wordt vaak gebruik gemaakt van licht verontreinigde grond en baggerspecie. Hiervoor vormt het Besluit bodemkwaliteit (Bbk) het wettelijk kader.

De grond en baggerspecie die in de diepe plassen worden toegepast, komen voor een belangrijk deel uit Nederland. Denk daarbij aan baggerspecie die vrijkomt bij het baggeren van onze watergangen voor het veilig en vlot bevaarbaar houden van onze rivieren of de grond en baggerspecie, die is vrijgekomen bij de ruimte-voor-de-rivier-projecten (hoogwaterveiligheids-projecten). Ook wordt grond uit het buitenland toegepast. Dit is toegestaan mits het toe te passen materiaal voldoet aan de wettelijke kwaliteitseisen.

De afgelopen jaren is er onrust geweest rondom het verondiepen van diepe plassen. Er waren onder andere zorgen over de import van materiaal uit het buitenland, plastics die in het materiaal werden gevonden, de kwaliteit van het materiaal en de ecologische meerwaarde van een verondieping. Daarom is in 2018 het wettelijk kader geëvalueerd en zijn inmiddels de eisen voor plastics aangescherpt (november 2018). Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet (verwacht op 1 januari 2023) zal een omgevingsvergunning voor een lozingsactiviteit en m.e.r.-beoordelingsplicht voor een verondieping worden geïntroduceerd.

1.2 Aanleiding en onderzoeksopdracht

In 2020 was sprake van hernieuwde politieke en maatschappelijke aandacht voor het verondiepen van plassen. Hierbij stond een verondiepingsproject in de gemeente West Maas en Waal centraal. Dit leidde tot discussie over het verondiepen van diepe plassen en de nut en noodzaak daarvan. Deze terugkerende discussie was voor de staatssecretaris in mei 2020 aanleiding om het voorliggende onderzoek toe te zeggen aan de Tweede Kamer.

De onderzoeksopdracht omvatte twee onderdelen:

1. Het uitvoeren van een ‘botsproef’¹ om vast te stellen of de Omgevingswet voldoende waarborgen biedt voor het verantwoord verondiepen van diepe plassen, waarbij wordt uitgegaan van de huidige inzichten/het huidige beleid.
2. Het voeren van een brede bestuurlijke dialoog met als doel bouwstenen te ontwikkelen voor het toekomstige diepe-plassen-beleid in samenhang met vraagstukken rondom circulariteit, natuurontwikkeling, hoogwaterveiligheid, winning van zand en grind voor bouwopgaves et cetera.

¹ Een botsproef betekent in dit verband dat mogelijke risico’s van verondieping worden getoetst aan de toekomstige regels onder de Omgevingswet op basis waarvan kan worden vastgesteld of de Omgevingswet robuust genoeg is voor een verantwoorde praktijk van verondiepen in Nederland.

1.3 Onderzoeksaanpak

Het diepe-plassen-vraagstuk is veelomvattend en complex. Daarom is voor het onderzoek gekozen voor een zorgvuldige en brede aanpak langs twee sporen, te weten: het bestuurlijk spoor en het inhoudelijk spoor (botsproef).

Bestuurlijk spoor

Het doel van de bestuurlijke dialoog was een gezamenlijke denkrichting te ontwikkelen voor het toekomstige diepe-plassen-beleid. Hiervoor zijn in 2021 drie bestuurlijke rondetafelgesprekken georganiseerd. Ter oriëntatie op de invulling van de rondetafelgesprekken zijn voorafgaand verkennende gesprekken gevoerd met een aantal bestuurders. De opzet was in een open dialoog alle opvattingen en standpunten met elkaar te delen en te bediscussiëren. De rondetafelgesprekken waren breed opgezet door alle belanghebbenden te betrekken die direct of indirect zijn betrokken bij het proces van ontgronden en/of verondiepen van diepe plassen (zie voor de deelnemende organisaties bijlage 1a). Tijdens de gesprekken zijn de belangrijkste knelpunten/issues, standpunten, dilemma's en de mogelijke bouwstenen voor het toekomstige diepe-plassen-beleid in beeld gebracht.

Inhoudelijk spoor (botsproef)

Het inhoudelijke spoor (botsproef) had tot doel vast te stellen of de Omgevingswet voldoende waarborgen biedt voor het verantwoord verondiepen van diepe plassen. Aan het inhoudelijke spoor hebben experts deelgenomen van verschillende organisaties (zie bijlage 1b).

Om het vraagstuk goed in kaart te brengen zijn de volgende stappen doorlopen:

1. Verkennende analyse door middel van een bureaustudie (zie bijlage 3 voor geraadpleegde bronnen);
2. Negen gesprekken met experts;
3. Twee verdiepende bijeenkomsten met experts waarin met behulp van een zogeheten 'versnellingskamer' geanalyseerd is welke risico's kunnen optreden onder de Omgevingswet en hoe deze risico's zo goed mogelijk gemitigeerd kunnen worden. De versnellingskamer is een methode om online met groepen te komen tot een gestructureerde besluitvorming over complexe vraagstukken.

Verbinding van beide sporen

Uiteraard is sprake van een correlatie tussen het bestuurlijke spoor en de botsproef omdat de thema's elkaar soms overlappen. Waar de informatie uit beide sporen elkaar versterkt heeft, worden deze ook als gemeenschappelijk resultaat gepresenteerd.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt eerst de huidige situatie omtrent diepe plassen beschreven. In hoofdstuk 3 worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd. De opbrengsten van het bestuurlijke spoor worden daarin beschreven, waarbij een onderscheid wordt gemaakt in standpunten en dilemma's en de benoemde bouwstenen voor beleid. In hoofdstuk 4 wordt specifiek ingegaan op het gebruik van het Omgevingswet-instrumentarium, het resultaat van de botsproef. Hoofdstuk 5 sluit af met een samenvatting en reflectie van de onderzoekers.

De onderzoekers hebben met veel plezier gewerkt aan dit onderzoek. Ondanks de belemmeringen op het gebied van persoonlijk contact in verband met de COVID-crisis, heeft er een kritische en constructieve dialoog plaatsgevonden, die heeft geresulteerd in een aantal belangrijke opvattingen en bouwstenen. Wij danken iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan dit onderzoek.

2 Huidige situatie

2.1 Inleiding

Het diepe-plassen-vraagstuk is complex en veelomvattend. Het kent vele stakeholders en belangen en op de diverse fasen van het proces is uiteenlopende wet- en regelgeving van toepassing. Alvorens in hoofdstuk 3 en 4 de onderzoeksresultaten te presenteren, wordt het vraagstuk in dit hoofdstuk nader in kaart gebracht. Allereerst wordt een beeld geschetst over de omvang. Vervolgens wordt ingegaan op het proces van ontgroning en verondieping. Daarna komen de diverse stakeholders en de relevante wet- en regelgeving aan de orde.

2.2 Beeld van de omvang

Wat zijn diepe plassen?

Nederland kent minimaal 500 diepe plassen², deels buitendijks en deels binnendijks. Deze diepe plassen zijn vaak ontstaan door de winning van klei, zand en grind voor de aanleg van infrastructurele werken en/of onze bouwopgaves. Een deel van deze diepe plassen wordt - in het kader van een herinrichting al dan niet in combinatie met een gebiedsontwikkeling – verondiept met licht verontreinigde grond en baggerspecie. De verondieping heeft vaak als oogmerk om – naast de toepassing van de elders vrijgekomen grond en bagger - de natuur, de stabiliteit (steile taluds) van de oevers of de gebruiksfunctie van een diepe plas (bijvoorbeeld recreatie) te verbeteren.

Diepe plassen in perspectief

In figuur 1 zijn 42 diepe plassen weergegeven die momenteel worden verondiept. Het kaartje laat zien dat relatief veel diepe plassen liggen in de provincies Gelderland, Overijssel, Friesland, Limburg en Noord-Brabant. De geografische spreiding wordt voor een belangrijk deel bepaald door de ligging van de grote rivieren en locaties waar vervolgens klei, zand en grind worden gewonnen.

Omdat de diepe plassen zijn ontstaan na het winnen van zand en grind, is de diepte van de plassen (tot wel 40 meter) en het oppervlak relatief groot. De opvulcapaciteit kan daarmee variëren van enkele tienduizenden tot miljoenen kubieke meters. De realisatietermijn voor een verondieping bedraagt circa 10 jaar. In combinatie met het ontgronden is deze duur langer. Grote hoeveelheden grond en baggerspecie zijn nodig om de diepe plassen tot het gewenste niveau te kunnen vullen. Uit een onderzoek uit 2018³ volgt dat de hoeveelheid toegepaste grond en baggerspecie van 2012 t/m 2017 – met als bestemming diepe plassen - is verdubbeld tot ruim 8 miljoen m³. De import van grond en baggerspecie laat in diezelfde periode een sterke toename zien. Voor 2018 is ingeschat dat ongeveer 20% van de grond en baggerspecie - die in Nederland wordt hergebruikt - een diepe plas als bestemming heeft. Hoewel op dit moment geen actuele cijfers beschikbaar zijn, kan uit de gegevens wel worden afgeleid dat de diepe plassen een belangrijke bestemming zijn voor vrijkomende grond en baggerspecie en een duidelijke rol spelen bij het beheer en grondverzet in Nederland. De toename van de import lijkt het gevolg van het aantal initiatieven tot verondieping in relatie tot de beschikbaarheid van (regionaal) materiaal om een diepe plas binnen een termijn van 10 jaar te verondiepen. Door het afronden van het Programma Ruimte voor de Rivier (medio 2015) is de hoeveelheid beschikbare vrijkomende grond in het riviergebied afgenomen⁴.

² Bron: Handreiking voor de herinrichting van diepe plassen.

³ Rapportage “Toepassing grond en baggerspecie diepe plassen” H2H Advies, 2 november 2018.

⁴ Rapportage “Toepassing grond en baggerspecie diepe plassen” H2H Advies, 2 november 2018

Figuur 1: een overzicht van de locaties waar diepe plassen verondiept (gaan) worden

2.3 Wettelijk kader en huidig beleid

Besluit bodemkwaliteit

Het Besluit Bodemkwaliteit, verder te noemen Bbk, van 2008 biedt de mogelijkheid om - met inachtneming van de algemene regels - diepe plassen te herinrichten door verondieping. In 2008 zijn deze algemene regels in de plaats gekomen van een vergunningplicht. Hierdoor werd het eenvoudiger om een initiatief tot verondiepen te starten. Dit leidde in het begin tot onrust en was aanleiding om de commissie Verheijen in te stellen. In 2010 resulteerde dit traject in een circulaire en een handreiking voor de herinrichting van diepe plassen. Het Bbk is niet het enige wettelijk kader. Bij de herinrichting van een diepe plas moet ook nog rekening worden gehouden met andere kaders, zoals de Waterwet, het bestemmingsplan, de Ontgrondingenwet, et cetera.

Huidig beleid

Diepe plassen ontstaan veelal door het winnen van bouwgrondstoffen (zand, grind en klei) waardoor een nieuw oppervlaktewater ontstaat. Voor een gebruiksfunctie en/of een herinrichting na een ontgroning kan het gewenst zijn een diepe plas te verondiepen. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van licht verontreinigde grond en baggerspecie die aan de eisen van het Bbk voldoen. Dit anticipeert op twee knelpunten, te weten:

1. voor de herinrichting van diepe plassen hoeven geen primaire grondstoffen te worden gebruikt;
2. goed herbruikbare grond en baggerspecie krijgen een nuttige bestemming.

Het beleid biedt daarmee de mogelijkheid een gewenste (gebieds)ontwikkeling op een efficiënte wijze te realiseren met herbruikbare grond en baggerspecie.

Ten tijde van de ontwikkeling van het Bbk werd een samenhang voorzien met opgaves in het kader van:

- de hoogwaterbescherming;
- de ontwikkeling van natuurwaarden;
- het realiseren van de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water;
- het baggeren van onze rivieren om deze vlot en veilig te kunnen blijven bevaren.

De uitvoeringspraktijk van de afgelopen 10 jaar heeft laten zien dat met het beleidskader⁵ invulling is gegeven aan regionale opgaves en maatregelen. Hierbij kan worden gedacht aan de hoogwaterveiligheidsprojecten en het baggeren van de rivieren. Tegelijkertijd is door het beleid het aantal initiatieven tot verondieping toegenomen. Dit heeft gevolgen gehad voor de vraag en het aanbod, met onder meer import van grond en baggerspecie tot gevolg. Dit laatste was bij de ontwikkeling van het beleid niet voorzien.

In 2017 en 2018 was er discussie over de nut en noodzaak en de mate van verondiepen, de betrokkenheid van belanghebbenden en de controle op de kwaliteit van geïmporteerde grond en baggerspecie. Eind 2018 was dit aanleiding om de regels voor plastics in grond en baggerspecie aan te scherpen. De discussie heeft er verder in geresulteerd dat met de inwerkingtreding van de Omgevingswet een vergunningplicht en tevens een m.e.r.-beoordelingsplicht wordt geïntroduceerd. De omgevingsvergunning voor een lozingsactiviteit zorgt ervoor dat belanghebbenden worden betrokken en inspraak hebben voorafgaand aan een initiatief. Met de m.e.r. beoordelingsplicht kan breed worden beoordeeld of er aanzienlijke milieugevolgen kunnen optreden. Met de m.e.r. beoordelingsplicht kunnen bij de beoordeling ook andere effecten worden beoordeeld dan de gevolgen voor het watersysteem (zoals effecten voor geluid, lucht, et cetera).

2.4 Proces van ontgroning en verondieping

Twee ketens

Het verondiepen van diepe plassen gebeurt via twee elkaar beïnvloedende ketens van activiteiten, te weten de realisatie van de diepe plas ('de ontgroning') en het opvullen daarvan ('de verondieping'). Daarbij zijn er voor de verondieping twee mogelijke situaties:

1. De verondieping vindt als losstaand initiatief in een reeds bestaande diepe plas plaats. De ontgroning daarvan is in een apart planproces tot stand gekomen;
2. De verondieping en ontgroning vinden gekoppeld in één planproces plaats. Nadat de ontgroning is gestart wordt op een bepaald moment gestart met het verondiepen van het deel van de ontgroning dat gereed is, of als de ontgroning volledig gereed is, tot uiteindelijk het gehele plan is gerealiseerd.

⁵ Zoals verwoord in de nota van toelichting van het Besluit bodemkwaliteit en de circulaire en de handreiking voor de 'herinrichting van diepe plassen' van 2010.

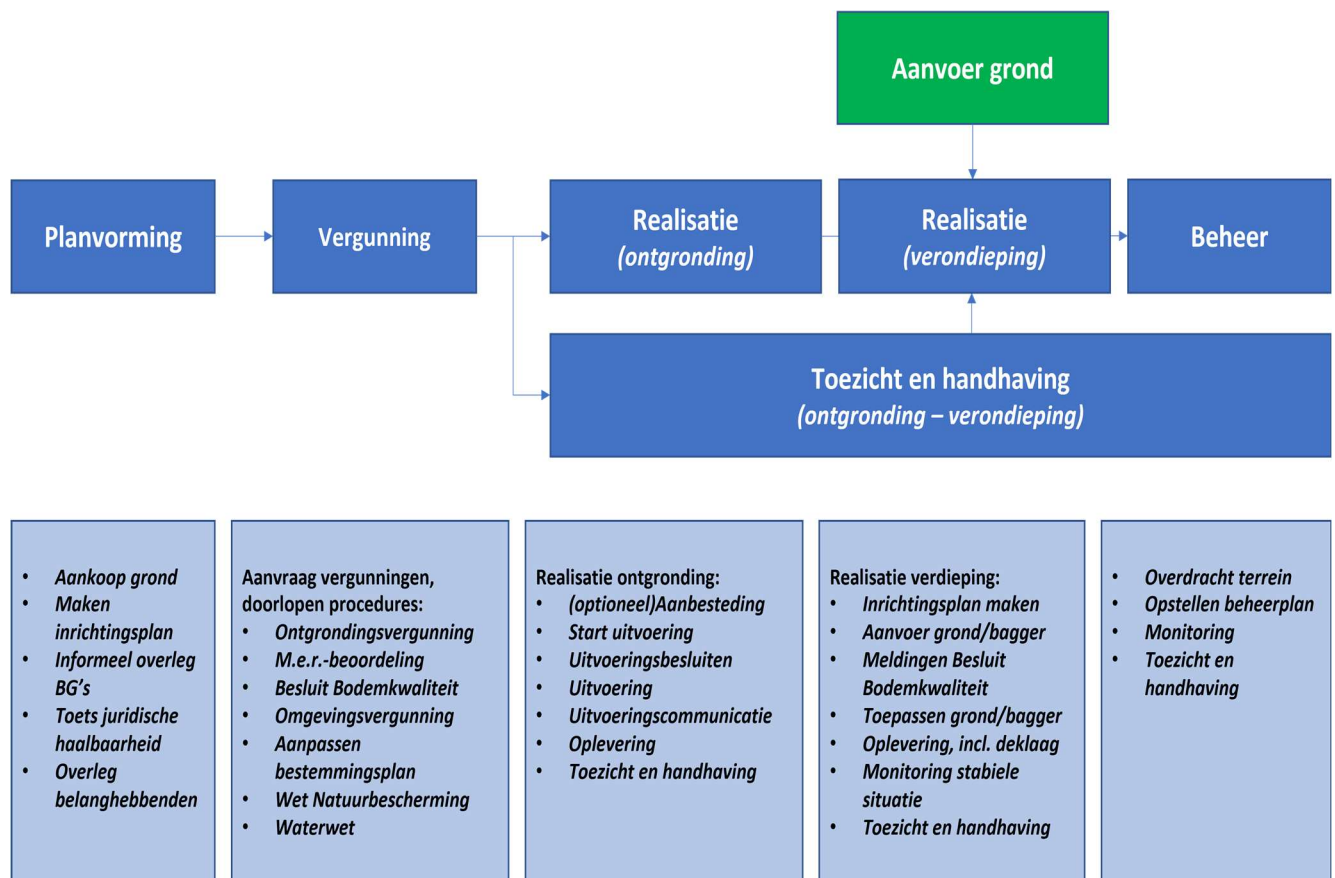
Ontgronding

Ontgronding is gericht op de winning van zand en grind voor de uitvoering van infrastructurele projecten en de bouwopgave. De grondwinningsbedrijven moeten hiertoe een ontgrondingsvergunning aanvragen bij de provincie.

Verondieping

Door de ontgronding blijft een diepe plas achter met een diepte tot maximaal zo'n 40 meter. Vanuit diverse overwegingen (zie paragraaf 2.3.) kan besloten worden tot het verondiepen van de plas. In deze fase wordt elders vrijkomende grond en baggerspecie in de plas gebracht. Deze projecten vinden plaats op basis van initiatieven door onder meer particuliere grondeigenaren of terreinbeheerders, zoals Staatsbosbeheer. Voor een verondiepingsproject dient een inrichtingsplan te worden opgesteld. De circulaire en de handreiking voor het herinrichten van diepe plassen (2010) bevatten kaders en richtlijnen voor het verondiepen van diepe plassen. Verondiepingsprojecten zijn op grond van het Bbk niet vergunningsplichtig, melding van de toepassing van grond of baggerspecie in het kader van het Bbk volstaat. Na invoering van de Omgevingswet wordt er een omgevingsvergunning voor een lozingsactiviteit en m.e.r. beoordelingsplicht voor verondiepingsprojecten van kracht.

Figuur 2 geeft een schematische weergave van het proces van ontgronding en verondieping.

Figuur 2: proces van ontgronding en verondieping

2.5 Stakeholders en relevante wet- en regelgeving

Bij het proces van ontgronden en verondiepen zijn diverse publieke en private partijen betrokken. Zij laten zich in hun handelen leiden door uiteenlopende wet- en regelgeving. Hieronder zijn de initiatiefnemers en bevoegde gezagen voor ontgroningen en verondiepen samengevat.

Fase	Initiatiefnemer	Bevoegd gezag/ vergunningverlener	Toezichthouder	Huidige wet- en regelgeving
Ontgroning	Zand en grind producenten	- Rijkswaterstaat (Rijkswateren en Noordzee) - Provincie (landbodem)	- Rijkswaterstaat (Rijkswateren en Noordzee) - Provincie (landbodem)	Ontgrondingenwet
Verondieping	Grondeigenaren Terreinbeheerders	Waterbeheerders	- Rijkswaterstaat (Rijkswateren) - Waterschap (regionale wateren)	Besluit Bodemkwaliteit (Bbk) ⁶

Tabel 1: stakeholders en wet- en regelgeving bij ontgroning en verondieping

2.6 Studies en onderzoeken

In de afgelopen periode zijn diverse onderzoeken verricht die relevant zijn voor het thema verondieping en daarmee voor het voorliggend onderzoek. Deze studies zijn relevant omdat ze gaan over thema's die ook in de gesprekken met bestuurders nadrukkelijk aan de orde zijn geweest en samenhangen met de beoogde bouwstenen voor het toekomstig beleid. Hieronder worden drie relevante onderzoeken kort samengevat.

2.6.1 Onderzoek naar objectieve ecologische criteria (2018-2022)

Op 21 februari 2022 is het rapport 'Diepe uiterwaardplassen: verondiepen of niet? Visie vanuit een ecologisch perspectief' door het kennisnetwerk OBN gepubliceerd. Het onderzoek is in opdracht van de Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren uitgevoerd. De Tweede Kamer is op 7 maart 2022 over de uitkomsten van het onderzoek geïnformeerd. De uitkomsten van het ecologisch onderzoek worden in samenhang met de uitkomsten van dit onderzoek ('bouwen aan vertrouwen') bekeken. Vervolgens wordt bepaald welk vervolgtraject nodig is. De resultaten van het onderzoek 'Diepe uiterwaardplassen: verondiepen of niet? Visie vanuit een ecologisch perspectief' waren tijdens de bestuurlijke dialoog (rondetafelgesprekken in 2021) nog niet beschikbaar.

2.6.2 Rapport Kijken 'Kleine korrels, grote discussie' (2020)

In opdracht van de Staatssecretaris van I&W heeft de heer Kijken in 2020 de besluitvorming in de casus 'granuliet' onderzocht. Hierover heeft de heer Kijken in september 2020 het rapport 'Kleine korrels, grote discussie' uitgebracht.

⁶ Het Bbk is het primaire wettelijke kader voor een verondieping. Daarnaast moet ook rekening worden gehouden met het bestemmingsplan, de Waterwet, Natuurbeschermingswet, Ontgrondingenwet, et cetera.

In het rapport concludeert de heer Kuijken met betrekking tot diepe plassen het volgende: “Het diepe plassenbeleid is mijns inziens nu te veel gericht op het economische verdienmodel van verdiepen en verondiepen. Er moet meer aandacht zijn voor de ecologie. Voorts is er betere en transparante begeleiding nodig. Ik adviseer per project van het begin af aan (al voor de vergunningverlening door de provincie) een bestuurlijke stuurgroep in te stellen onder leiding van de betrokken provincie of gemeente met alle betrokkenen - publiek en privaat. Dit met het oog op de begeleiding van het project en een ordelijke uitvoering, in goed contact met de direct betrokkenen in het gebied” (bron: Kuijken 2020).

Omdat de conclusies van Kuijken door veel bestuurders gedeeld werden zijn de uitkomsten van dit rapport meegenomen in de bestuurlijke dialoog en de ontwikkeling van de beoogde bouwstenen voor toekomstig beleid.

2.6.3 Kwalibo-stelsel

Met een brief is de Tweede Kamer op 18 september 2020 over de resultaten van de evaluatie van het Kwalibo-stelsel (Kwaliteitsborging Bodembeheer) geïnformeerd. In het Kwalibo-stelsel is geregeld hoe bepaalde bodemwerkzaamheden moeten worden uitgevoerd, welke eisen gelden voor de bedrijven en hoe hierop wordt gecontroleerd. Het toepassen van grond en baggerspecie zelf valt overigens niet onder de reikwijdte van Kwalibo. Hierop zijn de algemene regels van het Bbk en de Regeling bodemkwaliteit van toepassing.

In 2021 is gewerkt aan een plan van aanpak voor het doorvoeren van de nodige verbetermaatregelen naar aanleiding van de uitgevoerde evaluatie. Deze verbetermaatregelen zullen de komende jaren worden geïmplementeerd. Hierover is de Tweede Kamer in maart 2022 geïnformeerd. De ambitie is het functioneren van het Kwalibo-stelsel substantieel te verbeteren. Belangrijk onderdeel is de versterking van het VTH-stelsel. De informatiepositie van de ILT wordt versterkt door de invoering van een ‘whereabouts’-systeem (traceerbaarheid) en een grond- en bouwstoffenpaspoort. Hierdoor krijgen de toezichthouders beter zicht op de locaties waar grond, baggerspecie en/of bouwstoffen worden toegepast en is de herkomst en kwaliteit beter traceerbaar. Verder worden de publieke sturing op het stelsel en de publiek private samenwerking binnen het stelsel versterkt, en de randvoorwaarden voor het stelsel verbeterd.

3 Onderzoeksresultaten en bouwstenen voor beleid

3.1 Inleiding

Bestuurlijk spoor: “rondetafelgesprekken”

Tijdens de bestuurlijke gesprekken werden zes thema's zichtbaar waarlangs de dialoog gevoerd kon worden. Deze thema's zijn:

1. Nut en noodzaak van ontgronden en verondiepen;
2. Governance - regie op de keten;
3. Natuur – Ruimtelijke Ordening;
4. Wet- en regelgeving;
5. Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH);
6. De rol van de markt.

Inhoudelijk spoor: betekenis invoering Omgevingswet voor het diepe-plassen-beleid

De resultaten van de botsproef zijn inhoudelijker en van een groter detailniveau. Waar deze resultaten aanvullend en verrijkend zijn voor het bestuurlijke spoor worden ze in dit hoofdstuk bij de thema's benoemd. In hoofdstuk 4 zijn de resultaten van de botsproef ook nog separaat uitgewerkt.

In dit hoofdstuk wordt eerst per thema uiteengezet welke standpunten partijen hebben ingebracht en welke dilemma's het huidige beleid oproept. Aansluitend worden bouwstenen genoemd voor het toekomstige beleid.

3.2 Nut en noodzaak van verondiepen

3.2.1 Standpunten en dilemma's

De nut en noodzaak van het winnen van zand en grind (ontgronden) staat niet ter discussie. De algemene opvatting is dat zand en grind nodig zijn voor onder andere woningbouw, utiliteitsbouw, infrastructuur, et cetera. Het grootschalig verondiepen waarbij materiaal uit heel Nederland en het buitenland kan worden toegepast, staat voor een aantal partijen wel ter discussie. Aangegeven is dat het verdienmodel te veel voorop lijkt te staan en verondiepingsprojecten in een aantal gevallen een aanzuigende werking hebben op grondstromen. Verschillende partijen zijn van mening dat het verondiepen een regionale opgave zou moeten zijn, met een duidelijke meerwaarde voor de kwaliteit van de leefomgeving. Belangrijk wordt gevonden dat een verondieping een duidelijke ecologische meerwaarde heeft. Verder is aangegeven dat een verondieping mogelijk moet zijn wanneer deze een aantoonbare bijdrage levert aan natuurontwikkeling – zoals binnen de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW) - of bijdraagt aan het realiseren van de doelstellingen uit de Kaderrichtlijn Water (KRW).

Ook is aandacht gevraagd voor alternatieve toepassingsmogelijkheden van de grond als een deel niet meer naar een diepe plas kan. Er is benadrukt dat er voldoende afzetmogelijkheden moeten blijven voor vrijkomende grond en baggerspecie. Diepe plassen vormen hiervoor een belangrijke bestemming. Een goede beoordeling van de kwaliteit – niet alleen chemisch, maar ook biologisch en fysisch – van het toe te passen materiaal, wordt dan als een belangrijke randvoorwaarde gezien. Hoewel rondom een aantal projecten discussie is, is ook benadrukt dat er diverse goede voorbeelden zijn, zoals bijvoorbeeld het Grensmaasproject in Limburg.

Door het aantal verondiepingsprojecten bleek de vraag naar grond en baggerspecie groter dan het aanbod in Nederland, met een toename van de import tot gevolg. In 2019 is ook onderzoek uitgevoerd⁷ naar de mechanismen die met de import samenhangen. Uit dat onderzoek volgt dat de import vooral economisch gedreven is door de lage transportkosten, de korte transportafstanden, de mogelijkheid tot het meenemen van een retourvracht, de grote opslagcapaciteit in Nederland en de mogelijkheid om in een korte tijd grote hoeveelheden toe te passen. Dit versterkt de vraag of de oorspronkelijke doelstellingen van verondieping nog wel voldoende gediend worden.

In het kader van de veranderende balans tussen vraag en aanbod zijn ook alternatieve gebruiksfuncties voor diepe plassen benoemd, zoals warmte-/koude-opslag en de plaatsing van zonnepanelen.

3.2.2 Bouwstenen voor beleid

Op basis van de standpunten en dilemma's is door betrokken partijen de volgende bouwsteen voor toekomstig beleid voorgesteld:

Bouwsteen 1: integrale afweging

De basis voor een goede besluitvorming moet worden gevormd door een integrale afweging waar stakeholders bij zijn betrokken. Belangrijke uitgangspunten hierbij zijn de beoordeling van de natuurwaarden, de ruimtelijke- en ecologische kwaliteit en het regionale aanbod van grond en baggerspecie. Lokaal maatwerk is een belangrijk aandachtspunt.

3.3 Governance – regie op de keten

3.3.1 Standpunten en dilemma's

Onder governance wordt hier verstaan de rol die de diverse partijen – waterbeheerders, gemeenten en provincies - vervullen in het besluitvormingsproces in de keten van ontgronden en verondiepen.

Zowel provincies als gemeenten hebben behoefte aan meer handelingsperspectief. Het winnen van zand en grind en het verondiepen van een diepe plas zijn grote ingrepen in het landschap en vragen naar opvatting van deze overheden om een meer regionale afweging.

In dat verband is aangegeven dat de huidige regels als complex worden ervaren en de bevoegdheden zijn versnipperd. Nu zijn verschillende bestuurslagen als bevoegd gezag verantwoordelijk voor een deel van het proces van het winnen van zand en grind en het verondiepen. Zo is de gemeente verantwoordelijk voor de goede ruimtelijke ordening, de provincie voor de ontgrondingsvergunningen en de waterbeheerder voor het verondiepen.

Naast de versnippering van bevoegdheden speelt ook mee dat waterbeheerders in sommige gevallen meerdere doelstellingen hebben; enerzijds als bevoegd gezag, anderzijds als partij die belang heeft bij de toepassing van materiaal (zoals onderhoudsbaggerspecie) in het kader van haar beheertaak. Een aantal partijen wil meer regie op de keten en één aanspreekpunt. Aangegeven is dat de provincie een belangrijke coördinerende rol zou kunnen vervullen. De exacte invulling van deze rol vraagt om nadere uitwerking en afweging van de opties.

⁷ Kamerstukken II, 2018/19, nr.60

Bestuurders beoordelen de traceerbaarheid van grond en baggerspecie als onvoldoende. Het is onvoldoende duidelijk wat de oorsprong van de grondstromen is en wat er tijdens het transport en de verwerking mee gebeurt. Daarbij is er een pleidooi van diverse partijen voor meer afstemming tussen vraag en het aanbod van het toe te passen materiaal.

3.3.2 Bouwstenen voor beleid

Op basis van de standpunten en dilemma's zijn door betrokken partijen de volgende bouwstenen voor toekomstig beleid benoemd:

Bouwsteen 2: regie provincie

Overwogen kan worden om de provincie verantwoordelijk te maken voor de regie op het proces van ontgronden en verondiepen.

Om deze regie op de keten te versterken zijn onder meer de volgende opties denkbaar (van ingrijpend naar minder ingrijpend):

1. Bevoegd gezag overdragen van de waterbeheerder (Rijkswaterstaat of Waterschap) naar de provincie.
2. De provincie een coördinerende regierol geven.
3. Het opstellen van een convenant of gedragscode waarin publieke en private partners samen afspraken maken over de wijze waarop er met verondiepingsprojecten moet worden omgegaan.
4. Per project instellen van een bestuurlijke stuurgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van verschillende overheidspartijen, die adviseert over de plannen voor verondieping en tevens toeziet op de uitvoering hiervan.

3.4 Natuur

3.4.1 Standpunten en dilemma's

In het kader van een verondiepingsproject en de ruimtelijke ontwikkeling van een gebied is de ecologische waarde een belangrijk aspect dat in het ruimtelijke besluitvormingsproces moet worden meegewogen. Een deel van de deelnemers vraagt zich af of het verondiepen wel een ecologische meerwaarde heeft. In dat verband is verzocht om een objectief ecologisch toetsingskader, met een voldoende wetenschappelijke onderbouwing. Aangegeven is dat ook voldoende rekening moet worden gehouden met het kader voor de Natura2000-gebieden en de uitgangspunten van de Kaderrichtlijn Water. Zo kan een verondieping binnen de 'Programmatiese Aanpak Grote Wateren' één van de maatregelen voor natuurontwikkeling zijn. Ook kan een verondieping bijdragen aan het realiseren van de doelstellingen van de KRW. De algemene opvatting is dat het voornoemde vraagt om een robuuste en integrale (ruimtelijke) beoordeling. Aangegeven is dat dit voor voldoende draagvlak en vertrouwen van belang is.

Ook is benadrukt dat de kwaliteit van het toe te passen materiaal moet passen bij de beoogde ontwikkeling van een gebied. Daarbij is tevens aandacht gevraagd voor de kwaliteit van de waterbodems en de mogelijke beïnvloeding van de grondwater en oppervlaktekwaliteit, mede in het licht van de KRW-doelstellingen. Als voorbeeld is hierbij genoemd de mogelijke toepassing van PFAS-houdende grond en baggerspecie.

3.4.2 Bouwstenen voor beleid

Op basis van de standpunten en dilemma's is door betrokken partijen de volgende bouwstenen voor toekomstig beleid benoemd:

Bouwsteen 3: ontwikkeling van objectief ecologisch toetsingskader

Overweeg de ontwikkeling van een ecologisch toetsingskader (dat mede gebaseerd is op de meest recente inzichten uit het OBN rapport, zie paragraaf 2.6.1) voor de beoordeling van de ecologische kwaliteit als onderdeel van een bredere afweging van een voorgenomen initiatief tot verondieping.

3.5 Wet- en regelgeving

3.5.1 Standpunten en dilemma's

De deelnemers ondersteunen de introductie van een omgevingsvergunning voor een lozingsactiviteit - en m.e.r.-beoordelingsplicht met de inwerkingtreding van de Omgevingswet. De verwachting is dat hiermee meer sturing kan worden gegeven aan een verantwoorde uitvoeringspraktijk. Wel is aangegeven dat natuur een belangrijk thema moet zijn binnen het hele afwegingsproces. Door deelnemers is verder aangegeven dat ontwikkeling van kennis over de Omgevingswet, als ook ondersteuning van regionale en lokale betrokkenen, noodzakelijk zijn voor een goede implementatie van de nieuwe regelgeving. De participatie van burgers tijdens de voorbereiding en uitvoering wordt als belangrijk ervaren voor het noodzakelijke draagvlak.

Door diverse partijen wordt de regelgeving als complex ervaren en verder vindt een aantal deelnemers dat de bevoegdheden in de keten van het ontgronden en verondiepen te veel zijn versnipperd. Deelnemers hebben hierbij aangegeven dat een verduidelijking gewenst is. Ook is door één partij de suggestie gedaan om te komen tot één allesomvattende omgevingsvergunning. Dit is in het huidige voorstel voor de Omgevingswet nog niet het geval. Daarbij is het ook belangrijk dat er reeds een traject tot versterking van de kwaliteitsborging in het bodembeheer loopt, zie paragraaf 2.6.3. Deelnemers vinden deze versterking belangrijk.

Voor de kwaliteit van het toe te passen materiaal wordt nu gekeken naar de chemische samenstelling. Een aantal deelnemers heeft verzocht het beoordelingskader te verbreden, door ook aandacht te besteden aan de beoogde functie van een plas (bijvoorbeeld recreatie) of de beoogde ontwikkeling van een gebied (bijvoorbeeld natuur). Verzocht is te onderzoeken of het beoordelingskader kan worden verbreed door aandacht te besteden aan de fysische en biologische eigenschappen van materiaal. Afstemming van het normenkader op de KRW is daarbij ook als aandachtspunt benoemd.

Ook de import van grond en baggerspecie is als belangrijk issue genoemd. In het verlengde van het volumebeleid en meer regionaal georiënteerde afweging, kan worden overwogen de regelgeving op dit punt te wijzigen en/of te versterken. Daarbij kunnen Europese regels grenzen aan deze wijziging stellen.

Verder is opgemerkt dat een maatlat voor de beoordeling van een lozingsactiviteit – in het kader van de vergunningverlening onder de Omgevingswet - nog ontbreekt. Bij de ontwikkeling van een maatlat kunnen bestaande beoordelingsmethoden worden betrokken.

Vanuit het inhoudelijke spoor zijn ook suggesties gedaan voor versterking van de regelgeving.

Aandacht is gevraagd voor:

- de eisen voor bodemvreemd materiaal – zoals plastics – in de grond en baggerspecie;
- monitoring van lange termijneffecten.

Tijdens de bestuurlijke dialoog is ook aangegeven dat een nazorgfonds kan worden overwogen om eventuele lange termijneffecten te kunnen aanpakken.

3.5.2 Bouwstenen voor beleid

Op basis van de standpunten en dilemma's zijn door betrokken partijen de volgende bouwstenen voor toekomstig beleid benoemd:

Bouwsteen 4: beoordelen van materiaal binnen de context waarin het wordt toegepast

Overweeg de ontwikkeling van een methode waarlangs het toe te passen materiaal niet alleen wordt getoetst aan de chemische kwaliteit, maar ook breder wordt bekeken of het materiaal en de structuur (fysisch en biologisch) past bij het beoogde gebruik of de (natuur)ontwikkeling van het gebied. Deze methode moet ook aansluiten bij de vereisten die de KRW hieraan stelt.

Bouwsteen 5: verbetering kwaliteitsborging bodembeheer

Versterking van de kwaliteitsborging in het bodembeheer (hiervoor loopt op dit moment een verbetertraject, zie paragraaf 2.6.3).

Bouwsteen 6: maatlat lozingsactiviteit

Bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet wordt een verondieping beschouwd als een vergunningplichtige lozingsactiviteit. Voor de beoordeling hiervan zou een maatlat ontwikkeld kunnen worden.

Bouwsteen 7: nazorgfonds

Overweeg het instellen van een nazorgfonds om eventuele lange termijneffecten te kunnen aanpakken.

3.6 Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

3.6.1 Standpunten en dilemma's

Voor het adequaat uitvoeren van de toezichts- en vergunningverleningstaken is het belang onderstreept van voldoende kennis bij alle bij VTH betrokken instanties van de regelgeving en de keten van ontgronden en verondiepen, inclusief Omgevingswet. Verder kan het, door de geografische ligging, binnen een beheergebied van een waterschap maar een enkele keer voorkomen dat een diepe plas wordt verondiept. Het is dan heel lastig om voldoende kennis op te bouwen voor het verlenen van een vergunning en de uitvoering van het toezicht. Voorgesteld is kennis te bundelen en bijvoorbeeld te werken met een expertisegroep die kan worden ondergebracht bij een omgevingsdienst. Kennis kan ook worden ontwikkeld door andere samenwerkingsverbanden of gerichte ondersteuning.

Daarnaast heeft een aantal deelnemers aangegeven dat door de versnippering van de bevoegdheden, het voor bewoners en gemeente lastig is om zicht te krijgen op het toezicht. De huidige bevoegdheidsverdeling (versnipperd) en de gesignaleerde import van grond en baggerspecie vraagt om (betere) samenwerking – nationaal en internationaal – tussen de handhavingspartners. Hierop zou meer moeten worden geïnvesteerd.

Om het toezicht binnen de keten van het ontgronden en verondiepen efficiënt en risicogestuurd te kunnen uitvoeren, is behoefte aan voldoende informatie, bijvoorbeeld door gebruik te maken van een centraal informatiepunt. Ook hebben deelnemers gewezen op het belang van een betere traceerbaarheid van grondstromen.

Zoals eerder al toegelicht verwachten bestuurders een positieve invloed van de vergunning- en m.e.r.-plicht die voortvloeit uit de Omgevingswet. Maar men ziet in het VTH-stelsel ook verschillende risico's die als volgt kunnen worden samengevat:

1. Ook onder de Omgevingswet blijft de verantwoordelijkheid voor vergunningverlening verdeeld over diverse bevoegde gezagen;
2. Men heeft twijfels over de intensiteit van fysieke controles. Goede handhaving vraagt om een toename van de pakkans bij overtredingen;
3. De meldingen die in de huidige situatie in het kader van het Bbk worden gedaan, bevatten regelmatig onvoldoende of onvolledige informatie. Dit vraagt extra inspanningen op het gebied van toezicht en handhaving. Bovendien is het beeld bij partijen dat de kwaliteitseisen door verschillende bevoegde gezagen per regio anders worden beoordeeld;
4. Tenslotte is het beeld dat de effecten van verondieping na een project relatief kort worden gemonitord. Om een goed beeld van deze effecten te krijgen zou langduriger onderzoek wenselijk zijn.

3.6.2 Bouwstenen voor beleid

Op basis van de standpunten en dilemma's zijn door betrokken partijen de volgende bouwstenen voor toekomstig beleid benoemd:

Bouwsteen 8: aard en herkomst van het materiaal borgen in de vergunningenprocedure

Zorg dat met behulp van het instrumentarium van de Omgevingswet bij de vergunningverlening voor verondiepen eisen worden gesteld aan het toe te passen materiaal en de herkomst.

Bouwsteen 9: verbeteren van de traceerbaarheid van grondstromen

Onderzoek de mogelijkheden om de traceerbaarheid van de toe te passen grond en baggerspecie te verbeteren. Nieuwe (digitale) technieken kunnen daarbij helpen.

Bouwsteen 10: versterken handhaving strategie

Onderzoek of de naleving kan worden verbeterd, door voldoende zichtbaarheid en betere samenwerking tussen handhavingspartners (handhavingstrategie).

Bouwsteen 11: kennisontwikkeling en capaciteit

Bekijk de mogelijkheden om de kennis van toezichthouders en vergunningverleners te verbeteren en voldoende capaciteit vrij te maken voor het toezicht op de verondiepingsprojecten. Daarbij is expliciete aandacht gewenst voor het ontwikkelen en delen van de benodigde kennis in de gehele VTH-keten.

3.7 Rol van de markt

3.7.1 Standpunten en dilemma's

Marktpartijen beoordelen het toepassen van grond en baggerspecie in diepe plassen als een efficiënte en betaalbare methode om overtollige grond en baggerspecie toe te passen. Ontwikkelaars geven aan dat zij bij verondiepingsprojecten tijdens de looptijd regelmatig te maken krijgen met veranderingen in wet- en regelgeving. Dit leidt tot onzekerheid en ongewenste ondernemersrisico's. De sector geeft aan gebaad te zijn bij heldere regels die over langere tijd stabiel zijn. De realisatietermijn van 10 jaar is ook van invloed op de vraag naar materiaal en de herkomst. Zeker als de vraag in Nederland groter is dan het aanbod. De branchevereniging voor grond- en grindproducenten, Cascade, heeft een gedragscode voor hun sector opgesteld voor het verantwoord en zorgvuldig hergebruik van grond en baggerspecie in diepe plassen. In deze code wordt de zorgplicht van aangesloten bedrijven benadrukt en zijn kaders en richtlijnen opgesteld voor verschillende fasen van het verondiepingsproject. Ook wordt hierin het belang van participatie door stakeholders/omwonenden benadrukt.

Tijdens de gesprekken hebben marktpartijen benadrukt dat het altijd de intentie moet zijn om 'een mooi gebied achter te laten', maar er is tevens opgemerkt dat 'de goeden lijden onder de kwaden'. Tenslotte is er een pleidooi gehouden om meer innovatie mogelijk te maken.

3.7.2 Bouwstenen voor beleid

Op basis van de standpunten en dilemma's zijn door betrokken partijen de volgende bouwstenen voor toekomstig beleid benoemd:

Bouwsteen 12: draagvlak voor gedragscode versterken

Zowel aan de kant van de overheid als het bedrijfsleven is er een verantwoordelijkheid om de randvoorwaarden voor verondieping op een goede manier vorm te geven. Om de kwaliteit van de projecten te verbeteren en het vertrouwen te herstellen, heeft Cascade voor haar leden een gedragscode ontwikkeld. Het zou goed zijn als er voor deze gedragscode een breed draagvlak wordt georganiseerd.

Bouwsteen 13: innovatie stimuleren

De innovatiekracht van de markt kan bijdragen aan verbetering van het proces van ontgronden en verondiepen. Onderzoek of er in de regelgeving voldoende ruimte is en introduceer 'prikkel's' om deze innovatiekracht te benutten. Het benutten van de kracht van de markt en het realiseren van deze beleidsdoelstelling vraagt om een versterkt samenspel tussen overheid en markt, met daarbij aandacht voor aangepast aanbestedingsbeleid, brede blik om innovaties mogelijk te maken (zowel in het gebied als in de keten), werken aan imago en beeldvorming en overgangsrecht voor lopende projecten.

4 Handelingsperspectief onder de Omgevingswet

4.1 Introductie

Dit hoofdstuk beschrijft de uitkomsten van het inhoudelijke spoor of de ‘botsproef’. Met een brede vertegenwoordiging van experts uit het werkveld is geanalyseerd of de Omgevingswet voldoende waarborgen biedt voor een verantwoorde praktijk van verondiepen van diepe plassen. In dit kader is met experts onderzocht of de Omgevingswet:

- bijdraagt aan een veilige en aantrekkelijke leefomgeving;
- voldoende waarborgt dat de toe te passen grond en bagger voldoet aan de wettelijke eisen;
- bijdraagt aan een goede afweging tussen diverse belangen, waaronder economische en ecologische;
- waarborgt dat omwonenden en andere stakeholders voldoende mogelijkheden tot inspraak hebben bij verondiepingsprojecten.

4.2 Betekenis van de Omgevingswet voor Verondieping

Met de introductie van de Omgevingswet wordt een belangrijke stap gezet in de verbetering van de wet- en regelgeving met betrekking tot verantwoord verondiepen van diepe plassen. Met de vergunningplicht zijn belanghebbenden betrokken en hebben inspraak voorafgaand aan een initiatief. Met de m.e.r. beoordelingsplicht kan breed worden beoordeeld of er aanzienlijke milieugevolgen kunnen optreden. Met de m.e.r. beoordelingsplicht kunnen bij de beoordeling ook andere effecten worden beoordeeld dan de gevolgen voor het watersysteem (zoals de effecten voor geluid, lucht, et cetera). Verder heeft de initiatiefnemer onder de Omgevingswet een zorgplicht. Deze zorgplicht verplicht zowel overheden, bedrijven als burgers om verantwoordelijkheid te dragen voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving.

Voor verondieping wordt onder de Omgevingswet een aparte omgevingsvergunning voor een lozingsactiviteit inclusief m.e.r. – beoordelingsplicht vereist. Het huidige Bbk wordt onder de Omgevingswet voor een belangrijk deel omgezet naar het Besluit Activiteiten Leefomgevingen (Bal). De aspecten van het Bbk die toezien op het toepassen van grond en bagger zijn hierin straks ondergebracht. De normering voor het toepassen van grond en bagger blijft in de huidige Regeling Bodemkwaliteit (Rbk) staan. Deze normen blijven ongewijzigd. Ook het bevoegd gezag voor de verondieping is onder de Omgevingswet ongewijzigd: vergunningverlening, handhaving en toezicht gebeurt door Rijkswaterstaat (Rijkswateren) of het waterschap (regionale wateren).

4.3 Handelingsperspectief overheden onder de Omgevingswet

Onder de Omgevingswet beschikken overheden over een breed spectrum aan instrumenten om sturing te geven aan verondiepingsprojecten. Deze instrumenten zijn:

- Omgevingsvisie;
- (Omgevings)programma;
- Omgevingsverordening;
- Waterschapsverordening;
- Omgevingsplan;
- (burger)Participatieverordening;
- Omgevingsvergunning (lozingsactiviteit);
- m.e.r. beoordelingsplicht;
- Projectbesluit;
- Flexibiliteitsregeling;
- Coördinatieprocedure.

Daarmee ontstaat voor overheden het volgende handelingsperspectief:

- Voor waterschappen en Rijkswaterstaat biedt de vergunningplicht handvatten voor sturing op de lozingsactiviteit. De exacte reikwijdte en impact van de m.e.r.-beoordelingsplicht moet in de praktijk nog blijken, mede omdat een nut- en noodzaak discussie in dit kader niet verplicht is.
- Provincies kunnen via hun provinciale omgevingsvisie en omgevingsverordening richting geven en eisen stellen aan het omgaan met diepe plassen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan ecologische ambities en extra eisen aan de monitoring van de (grond)waterkwaliteit en zwemwater. Ze kunnen hun ambities ondersteunen met een (zelf-verplichtend) omgevingsprogramma.
- Gemeenten kunnen met hun omgevingsvisie, en doorvertaling daarvan in omgevingsplannen richting geven aan gebruik en inrichting. Naast ruimtelijke aspecten kunnen daarin ook aspecten als gezondheid, duurzaamheid, veiligheid et cetera een plek krijgen. Dit handelingsperspectief (met name de omgevingsvisie) is echter voor een deel niet bindend voor derden en valt of staat met een actieve opstelling van gemeenten in deze. Voor hun ambities kunnen gemeenten ook een omgevingsprogramma gebruiken. Daarnaast kunnen gemeenten via hun participatieverordening richtlijnen geven voor participatie in het kader van een omgevingsplan (waarin een diepe plas kan zijn bestemd).
- Initiatiefnemers van verondiepingen worden formeel zelf verantwoordelijk voor de participatie en moeten daarin aansluiten bij eventuele gemeentelijke participatieverordeningen. Tevens zullen zij nadrukkelijker moeten aansluiten bij de beleidsruimte die in de provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies/verordeningen is vastgelegd. Ook moeten zij mogelijk meer inspelen op lokale verschillen in regels en normering. Daarnaast krijgt de initiatiefnemer een zorgplicht.
- Alle betrokken overheden hebben de ruimte om middels een coördinatieregeling meer regie en afstemming in het besluitvormingstraject te brengen. In enkele gevallen is deze coördinatie zelfs verplicht. Deze coördinatie is te allen tijde project- en initiatief gebonden en nooit generiek.

4.4 Kansen en risico's van de Omgevingswet voor verondiepen

Met behulp van de experts is vastgesteld dat het instrumentarium van de Omgevingswet in hun samenhang – zowel generiek als specifiek - de verschillende overheden (Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen) voldoende instrumenten geeft om het aangescherpte beleid te ondersteunen en verantwoord verondiepen te realiseren. Met name het handelingsperspectief voor provincie en gemeenten om vanuit hun eigen ambitie in de leefomgeving richting te geven aan diepe plassen en een mogelijke verondieping, wordt vergroot.

De Omgevingswet geeft daarmee waarborgen voor verantwoord verondiepen, maar daarbij zijn de volgende onderliggende noties van belang:

1. Er zijn elementen van het nieuwe beleid waar het Omgevingswet-instrumentarium géén invloed op heeft. Dit betreft daadwerkelijk samenwerken, innoveren, kwaliteitsborging, naleving, capaciteit van het toezicht en een ecologisch normeringskader. Het is dan ook cruciaal dat het Omgevingswet-instrumentarium niet zelfstandig, maar in samenhang met flankerend beleid en regelgeving wordt toegepast;

2. De Omgevingswet is nog niet van kracht en de daadwerkelijke werking ervan zal ook bepaald worden door de wijze waarop deze in de praktijk toegepast gaat worden, en hoe jurisprudentie rondom de toepassing van dit instrumentarium zich ontwikkelt;
3. Veel van de beleidsambities die met het Omgevingswet-instrumentarium ondersteund kunnen worden, zijn ook zonder dit instrumentarium goed realiseerbaar. In essentie gaat dit om integrale afwegingen, goede samenwerking, goede communicatie en zorgvuldig werken. Als hier niet expliciet aan gewerkt wordt, zal ook het gebruik van het Omgevingswet instrumentarium risico's bij verondiepen niet uitsluiten.

5 Samenvatting en reflectie

5.1 Samenvatting

Het diepe-plassen-vraagstuk kent vele, soms tegengestelde, belangen. De markt voor ontgronden en verondiepen is belangrijk voor diverse Nederlandse (bouw)opgaven maar roept ook vraagtekens op over de consequenties op langere termijn voor natuur en milieu. Bovendien zijn vele publieke en private partijen betrokken, elk met eigen rollen, belangen en bevoegdheden. De bevoegdheden zijn verdeeld over het Rijk, provincies en de waterbeheerders. In toenemende mate nemen ook natuurorganisaties en burgers deel aan de discussie over verondieping, vaak vanuit zorgen over de gevolgen voor de leefomgeving op langere termijn.

De wet- en regelgeving voor diepe plassen is ingewikkeld en heeft betrekking op uiteenlopende thema's als economie, ecologie, water- en bodemkwaliteit en ruimtelijke ontwikkeling. Bovendien betreft het een combinatie van landelijke en Europese wet- en regelgeving. Het publiek-private Kwalibo-stelsel, gericht op normering en kwaliteitsborging in het bodembeheer, wordt door overheden niet altijd als betrouwbaar beoordeeld en leidt regelmatig tot discussies over toe te passen materialen.

Deelnemers aan het onderzoek (h)erkennen de geschetste problematiek. De dialoog tussen hen heeft ook duidelijk gemaakt dat er diverse opties zijn om het beleid en de uitvoeringspraktijk in Nederland te verbeteren. Daarbij stelt men primair de vraag wat de nut en noodzaak van verondieping is. Een aantal omstandigheden is in de loop der tijd gewijzigd en dat roept de vraag op of verondieping nog wel dezelfde nut en noodzaak heeft als in het verleden. Zo is door verschillende oorzaken een disbalans ontstaan tussen vraag en aanbod van materiaal. Omdat de vraag groter is dan het aanbod ontstaat een aanzuigende werking op grond van buiten de regio of uit het buitenland. Grond waarvan niet altijd goed is vast te stellen of deze aan de normen voldoet.

Er zijn in de verschillende rondetafelgesprekken bouwstenen benoemd voor een verantwoorde praktijk van ontgronden en verondiepen in de toekomst. Deze bouwstenen hebben onder andere betrekking op integrale afweging, regie in de keten door één partij en een betere coördinatie tussen de vraag en aanbod van grond en baggerspecie. Bovendien wordt de opvatting gedeeld dat de samenwerking tussen partijen kan worden verbeterd, bijvoorbeeld op het gebied van toezicht en handhaving.

Partijen zijn van mening dat er een objectief ecologisch afwegingskader moet zijn bij verondiepingsprojecten. Naast economische afwegingen dient in planvorming aantoonbaar te worden gemaakt welke waarde verondieping heeft voor ecologie, natuur en ruimtelijke ontwikkeling. Daarbij moet dit kader in lijn zijn met de KRW-doelen en is het wenselijk een beeld te hebben wat dit in de toekomst voor het toepassen van grond en bagger betekent.

Men erkent dat verbeteringen een inspanning vraagt van alle betrokken partijen. Samenwerking en herstel van vertrouwen zijn daarbij belangrijke begrippen. Samenwerking zou tot uitdrukking kunnen komen in gemeenschappelijke inspanningen op het gebied van handhaving. Aan herstel van vertrouwen kan gebouwd worden door transparante regelgeving vanuit de overheid, heldere normering en kwaliteitsborging van het bodembeheer en door het naleven van afspraken door de sector.

5.2 Reflectie

Tot slot van dit rapport volgt hieronder nog een korte reflectie van de onderzoekers op de belangrijkste uitkomsten.

De Omgevingswet

Onderzoekers concluderen dat de Omgevingswet een aantal belangrijke waarborgen en handvatten kan bieden om een verantwoorde praktijk van ontgronden en verondiepen in Nederland te ondersteunen. De omgevingsvergunning en m.e.r.-beoordelingsplicht stellen het bevoegd gezag in staat op een aantal randvoorwaarden nadrukkelijker te sturen. Bovendien vergroot het Omgevingswet-instrumentarium het handelingsperspectief van overheden om lokale belangenafweging en participatie beter te borgen.

Maar een vergunningplicht is niet de heilige graal. De kern van de Omgevingswet is dat iedereen een zorgplicht heeft om verantwoordelijk om te gaan met onze leefomgeving. Daarvoor dient men de spelregels goed te kennen en deze ook toe te passen. Samenwerking tussen partijen en kennisontwikkeling kunnen hier volgens onderzoekers aan bijdragen.

Het belang van lokaal maatwerk

Deze rapportage schetst 13 mogelijke bouwstenen voor toekomstig beleid. In dat beleid zien partijen het toepassen van grond en bagger in diepe plassen nog steeds als een mogelijke maatregel als dit bijdraagt aan verbetering van de kwaliteit van de leefomgeving en op lokaal en regionaal draagvlak kan rekenen. Onderzoekers zien drie pijlers die kunnen bijdragen aan het realiseren van deze gewenste uitvoeringspraktijk:

1. Een integrale afweging van het nut en de noodzaak tot verondiepen per regio en per initiatief, met speciale aandacht voor de impact op de ecologie;
2. Het afstemmen van vraag en aanbod van beoogde grondstromen per regio;
3. Participatie van stakeholders, inclusief bewoners, vanaf het begin.

De beoordeling van natuurwaarden, ruimtelijke- en ecologische kwaliteit en het regionale aanbod van grond en baggerspecie zijn daarbij belangrijke uitgangspunten, waarmee lokaal maatwerk geleverd kan worden.

Versterkte regie

Bij een belangrijk aantal partijen leeft een wens om de regie over het afwegen van nut en noodzaak en het daadwerkelijk realiseren van de verondieping onder te brengen bij de provincie. Hierdoor ontstaat ook een verbinding met het provinciale natuur- en ontgrondingsbeleid. De provincies kunnen hiertoe desgewenst provinciaal omgevingsbeleid ontwikkelen, inclusief de afstemming van vraag en aanbod. Dit thema vraagt nog wel om een nadere dialoog en afstemming omdat breed draagvlak voor ieders rol en verantwoordelijkheid een belangrijke voorwaarde is voor daadkrachtig en succesvol beleid.

Samenhangend normerings- en toetsingskader

Uit de gesprekken volgt ook de wens om voor het toepassen van grond en bagger in een diepe plas een samenhangend en helder normerings- en toetsingskader te ontwikkelen, met aandacht voor zowel milieuhygiënische, bodemfysische als ecologische beoordelingscriteria. Het lopende Kwalibo-verbetertraject zal zeker bijdragen aan versterking van het normerings- en toetsingskader. Aanvullend kunnen handhaving en toezicht in de keten versterkt worden door versterken van de samenwerking en coördinatie, het vergroten van de handhaving capaciteit, aandacht voor kennisontwikkeling en -doorwerking en een ondersteunend informatiesysteem dat de traceerbaarheid van grondstromen verbetert.

Onderzoek en innovatie

Naast regels en randvoorwaarden is het van belang dat overheid en markt gezamenlijk werken aan innovaties in de keten. Tijdens de gesprekken met partijen is het onderwerp een aantal keren zijdelings aan de orde geweest. Marktpartijen gaven daarbij aan dat bepaalde regels de opwerking van grond tot betere kwaliteit, en daarmee de verruiming van toepassingsmogelijkheden, in de weg kunnen staan. Onderzoek naar de wijze waarop grond kan worden opgewerkt naar hogere kwaliteitsklassen, en daarmee breder inzetbaar wordt voor onze (bouw)opgaven, kan bijdragen aan een meer circulaire toepassing van grond. Onderzoekers hopen dat deze rapportage een aanzet geeft tot een dialoog tussen overheid en markt over innovaties op het gebied van hergebruik van grond.

Bouwen aan vertrouwen

Dit rapport heet 'Bouwen aan Vertrouwen'. Dat vertrouwen zal vooral moeten worden gebouwd tussen overheden onderling en tussen overheden, burgers en marktpartijen. In de gesprekken is regelmatig aan de orde geweest dat overheden soms twijfelen of de markt haar verantwoordelijkheden voldoende neemt. Anderzijds vragen marktpartijen aan de overheid om duidelijkheid en continuïteit in beleid en wetgeving. De onderzoekers hebben geconstateerd dat bij alle betrokkenen aan de gesprekken de wil aanwezig is om constructief met elkaar samen te werken. Daarbij is het belangrijk dat ieder zijn rol en verantwoordelijkheid goed invult. De landelijke overheid kan haar rol vervullen door te zorgen voor adequate wet- en regelgeving, goede normering en kennisontwikkeling. Marktpartijen zouden zich in woord en daad moeten houden aan de regels en de door hen zelf opgestelde gedragscode.

Bijlage 1 Overzicht van betrokkenen bij het onderzoek

Bijlage 1 Overzicht van betrokkenen bij het onderzoek

Bijlage 1A Deelnemers aan het Diepe Plassen onderzoek - Bestuurlijk spoor

Organisatie	Naam deelnemer
Gemeenten	
Gemeente West Maas en Waal	
Gemeente West Maas en Waal	
Gemeente West Maas en Waal	
Gemeente West Maas en Waal	
Vereniging van Nederlandse Gemeenten	
Gemeente Heerenveen	
Gemeente Culemborg	
Provincies	
Provincie Flevoland	
Provincie Flevoland	
IPO	
Provincie Gelderland	
Provincie Gelderland	
Provincie Gelderland	
Waterschappen	
Waterschap Drents Overijsselse Delta	
Unie van Waterschappen	
Waterschap Aa en Maas	
Ministerie I&W	
LNV	
Rijkswaterstaat	
Rijkswaterstaat	
ILT	
ILT	
Afdeling Integraal Riviermanagement van Ministerie I&W	
Stichtingen	
Natuurmonumenten	
Natuurmonumenten	
Staatsbosbeheer	
Staatsbosbeheer	

Ontwikkelaars

K3Delta

K3Delta

Bouwend Nederland

Bouwend Nederland

Vereniging van Nederlandse Waterbouwers

Vereniging van Nederlandse Waterbouwers

Cascade

Ingensche Waarden (particuliere depots)

Branche Organisatie Grondbanken

Gespreksleiders en ondersteuning

Ministerie I&W

Ministerie I&W

Ministerie I&W

Ministerie I&W

Antea Group

Antea Group

Antea Group

Bijlage 1B: Deelnemers aan het Diepe Plassen onderzoek - inhoudelijk spoor

Organisatie	Naam deelnemer
Waterschappen	
Waterschap Brabantse Delta	
WVL	
Waterschap Drents Overijsselse Delta	
Provincies	
Provincie Overijssel	
Provincie Overijssel	
Provincie Gelderland	
Gemeenten	
Gemeente Geertruidenberg	
Gemeente West Maas en Waal	
Gemeente West Maas en Waal	
Gemeente 's-Hertogenbosch	
Gemeente 's-Hertogenbosch	
Ontwikkelaars	
K3 Delta	
K3 Delta	
Ministerie van I&W	
Rijkswaterstaat	
Rijkswaterstaat	
Rijkswaterstaat	
Staatsbosbeheer	
Ministerie van I&W	
Adviesbureau	
Antea Group	
Antea Group	

Bijlage 2 Impact van de Omgevingswet

Bijlage 2 Impact van de Omgevingswet

Met de introductie van de Omgevingswet (inclusief omgevingsvergunning voor lozingsactiviteit en m.e.r.-beoordelingsplicht) wordt een belangrijke stap gezet in de verbetering van de regelgeving met betrekking tot diepe plassen. Het instrumentarium ondersteunt een brede afweging van de milieugevolgen en inspraak wordt meer geborgd. Bovendien heeft de initiatiefnemer onder de Omgevingswet een *zorgplicht*. Deze zorgplicht verplicht zowel overheden, bedrijven als burgers om verantwoordelijkheid te dragen voor een veilige en gezonde fysieke leefomgeving. In deze bijlage beschrijven we de ondersteuning van de bouwstenen voor beleid zoals in hoofdstuk 3 beschreven door het Omgevingswet-instrumentarium

Instrumenten voor overkoepelend beleid en regie

Provinciale en gemeentelijk omgevingsvisie

In en rondom de totstandkoming van de Omgevingsvisie kan de regionale en lokale dialoog en besluitvorming plaatsvinden over de samenhangende, integrale, ambities inzake gebiedsgerichte kwaliteiten in en rondom diepe plassen ten aanzien van de brede leefomgeving, inclusief specifieke aandacht voor milieu, en de regionale aanbod van grond en baggerspecie, ecologie en ruimtelijke ordening. Participatie met stakeholders, inclusief de bewoners, kan hiermee vormgegeven worden, zowel informeel tijdens de totstandkoming, als formeel tijdens inspraak en vaststelling. Door de afstemming van provinciale omgevingsvisie naar gemeentelijke omgevingsvisie kunnen de regierol van de provincie en de lokale rol van de gemeente inzake samenhangend, integraal, beleid en lokale participatie vormgegeven worden. Het opstellen van een omgevingsvisie kan plan-m.e.r.-plichtig zijn, en daarin dient ook de nut en noodzaak-discussie over de besluiten in de omgevingsvisie te worden geduid. De provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies zijn zelf-bindend, maar hebben geen bindende doorwerking in andere beleidsplannen van andere bevoegde gezagen.

Omgevingsprogramma

Voor het vaststellen en realiseren van ambities kan ook gebruik gemaakt worden van het instrument omgevingsprogramma. Bezien moet worden in hoeverre het omgevingsprogramma een rol kan spelen bij het vormgeven van afstemming van vraag- en aanbod. Een omgevingsprogramma kan ook m.e.r.-plichtig zijn als deze m.e.r.-(beoordelings)plichtige activiteiten mogelijk maakt.

Juridische doorvertaling ambities

De ambities uit de Omgevingsvisie kunnen desgewenst juridisch worden doorvertaald naar de gemeentelijke omgevingsplannen en de provinciale Omgevingsverordening. In de omgevingsverordening van provincie en waterschap kunnen bindend worden vastgelegd:

- a) Aanvullende eisen aan het te gebruiken materiaal, zowel milieu-hygiënisch als ecologisch;
- b) Het instellen van een adviescommissie ten behoeve van de onderbouwing toename kwaliteit leefomgeving (analogie Q-team Ruimtelijke Kwaliteit Ruimte voor de Rivier).

Participatieverordening

Gemeenten kunnen vastleggen op welke wijze de initiatiefnemers participatie bij hun planvorming en realisatie vorm moeten geven.

Instrumenten per initiatief en project

Het ontwikkelen van een plan voor verondieping met directe betrokkenheid van bewoners is mogelijk met behulp van:

- a. Dialoog en afweging nut en noodzaak en gewenste kwaliteiten uit vigerend provinciale en gemeentelijke omgevingsvisie;
- b. Eisen uit omgevingsplan gemeente en de waterschapsverordening;
- c. Participatie-vereisten, vastgelegd in participatieverordening.

Aansluitend kan de vergunningverlening plaatsvinden, waarbij:

- a. eventueel gebruik gemaakt kan worden van coördinatie via de coördinatieregeling door één partij. Het gebruik van een projectbesluit zal alleen in combinatie met grootschalige planvorming (zoals rivierverruiming, dijkversterking of aanleg van infrastructuur) mogelijk zijn;
- b. vergunningverlening Omgevingswet door waterbeheerder (lozingsvergunning en gebiedsbeperkingsvergunning), inclusief inspraak en m.e.r.-beoordelingsplicht.

Bij deze vergunningverlening spelen nog een aantal overwegingen. Zo zal de nut en noodzaak-discussie niet (verplicht) in het kader van de m.e.r.-beoordelingsplicht plaatsvinden. Meer generieke nut en noodzaak-afweging vindt plaats in het kader van de bovenliggende omgevingsvisies. Ook kunnen in de vergunningverlening eisen aan toe te passen materiaal worden gesteld, evenals ecologische eisen, inclusief inzicht in de huidige ecologische kwaliteit van de plas. Bij de beoordeling vergunningsaanvraag eventueel economisch belang niet wege. Indieningsvereisten voor vergunningverlening kunnen gekoppeld aan de doelstellingen van de plas – volgend uit bijvoorbeeld omgevingsvisie en/of omgevingsverordening. Tenslotte vindt in dit vergunningskader ook participatie en formele inspraak plaats, inclusief bezwaar en beroep.

Bijlage 3 Bronnen

Bijlage 3 Bronnen

Rapporten

Deltares; Milieuhygiënisch toetsingskader voor grootschalige bodemtoepassingen in diepe plassen; Voorstel voor beoordeling van partijen grond en bagger; 7 februari 2017

GrondbankGMG; De meerwaarde van verondiepen. Hoe hergebruik van grond en bagger bijdraagt aan natuurontwikkeling; 2018

H2H Advies – Rapportage Toepassing grond en bagger in diepe plassen; in opdracht van Rijkswaterstaat, 2 november 2018

Infram, Verkennend onderzoek naar alternatieve grondstromen, Projectnummer: 20i525; in opdracht van Ministerie van Infrastructuur en Water; versie D2; 14 mei 2021

Kuijken, Wim; Kleine korrels, grote discussie. Rapportage over granuliet en het Besluit bodemkwaliteit; in opdracht van Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat; 1 september 2020

MHW; Overcapaciteit in Nederland? Resultaten van een onderzoek naar de capaciteit van diepe plassen (lopende projecten en in voorbereiding zijnde initiatieven) in Nederland; in opdracht van Rijkswaterstaat; 24 juni 2014

STOWA; Een heldere kijk op diepe plassen; Rapportnummer 2010-38, november 2010

Werkgroep Implementatieteam Besluit Bodemkwaliteit; Handreiking voor het herinrichten van diepe plassen; december 2010

Witteveen+Bos; Beleidsevaluatie Kwaliteitsborging bodem; In opdracht van Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat; 4 september 2020

Moties Tweede Kamer

- Aanscherping wet en regelgeving, intensivering toezicht (50plus, SGP, 17-10-2019)
- Vereenvoudiging en verduidelijking regels (50plus, 12-05-2020)
- Bestuurlijke stuurgroep (D66, CU, VVD, CDA, 2-12-2020)
- Meetbare ecologische criteria (D66, CU, 2-12-2020)

Interviews

Verkennde gesprekken bestuurlijke dialoog

- K3 Delta
- Provincie Flevoland
- Unie van Waterschappen
- VNG
- Gemeente West Maas en Waal
- Provincie Gelderland
- IPO

Verkennde gesprekken experts

- Rijkswaterstaat, Bodem+
- Rijkswaterstaat, Bodem+
- waterschap Drents Overijsselse Delta
- waterschap Brabantse Delta
- K3
- Staatsbosbeheer
- gemeente Raamsdonksveer
- gemeente 's Hertogenbosch
- provincie Gelderland/IPO
- provincie Overijssel/IPO

Versnellingskamer: twee interactieve digitale sessies met de volgende experts:

- Unie van Waterschappen
- Waterschap Drents-Overijsselse Delta
- Inspectie Leefomgeving en Transport
- waterschap Hollandse Delta
- provincie Gelderland
- gemeente de Bilt
- Unie van Waterschappen
- gemeente Geertruidenberg
- Grondbalans
- Rijkswaterstaat
- Bodembeheer van de Toekomst
- Boskalis
- provincie Gelderland
- Inspectie Leefomgeving en Transport
- waterschap Noorderzijlvest
- K3 Delta
- provincie Groningen
- waterschap Brabantse Delta
- provincie Overijssel
- Gemeente 's-Hertogenbosch
- waterschap Hollandse Delta
- Rijkswaterstaat
- Inspectie Leefomgeving en Transport

- waterschap Rivierenland
- Natuurmonumenten
- gemeente Geertruidenberg
- waterschap Rijn en IJssel
- Omgevingsdienst Rivierenland
- GBN
- Rijkswaterstaat
- IPO
- Rijkswaterstaat
- Afvalzorg
- Rijkswaterstaat
- gemeente West Maas en Waal
- Afvalzorg
- Rijkswaterstaat
- gemeente Arnhem
- waterschap Brabantse Delta
- waterschap Noorderzijlvest
- K3 Delta
- Inspectie Leefomgeving en Transport
- Rijkswaterstaat
- Staatsbosbeheer

De informatie die in dit rapport is opgenomen is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde(n) en kan persoonlijke of vertrouwelijke informatie bevatten. Gebruik van deze informatie, door anderen dan de geadresseerde(n) en gebruik door hen die niet gerechtigd zijn van deze informatie kennis te nemen, is niet toegestaan. De informatie is uitsluitend bestemd om te worden gebruikt door de geadresseerde, voor het doel waarvoor dit rapport is vervaardigd. Indien u niet de geadresseerde bent of niet gerechtigd bent tot kennisneming, is openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden is niet toegestaan, tenzij na schriftelijke toestemming door Antea Group en wordt u verzocht de gegevens te verwijderen en direct melding te maken bij security@anteagroup.nl. Derden, zij die niet geadresseerd zijn, kunnen geen rechten aan dit rapport ontleen, tenzij na schriftelijke toestemming door Antea Group.

Over Antea Group

Antea Group is het thuis van 1500 trotse ingenieurs en adviseurs. Samen bouwen wij elke dag aan een veilige, gezonde en toekomstbestendige leefomgeving. Je vindt bij ons de allerbeste vakspecialisten van Nederland, maar ook innovatieve oplossingen op het gebied van data, sensing en IT. Hiermee dragen wij bij aan de ontwikkeling van infra, woonwijken of waterwerken. Maar ook aan vraagstukken rondom klimaatadaptatie, energietransitie en de vervangingsopgave. Van onderzoek tot ontwerp, van realisatie tot beheer: voor elke opgave brengen wij de juiste kennis aan tafel. Wij denken kritisch mee en altijd vanuit de mindset om samen voor het beste resultaat te gaan. Op deze manier anticiperen wij op de vragen van vandaag en de oplossingen voor morgen. Al 70 jaar.

Contactgegevens

Beneluxweg 125
4904 SJ OOSTERHOUT
Postbus 40
4900 AA OOSTERHOUT
T. 06-50059687
E. harm.warris@anteagroup.nl

www.anteagroup.nl

Copyright © 2022

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.